

Ферид Мухић

АУСТРИЈСКЕ ГЛАВЕ

Капетан Францискус Тракл, миљеник 6. брдске регименте, раном зором тог дана, први изби на планинску зараван. Војницима који су на челу отегнуте колоне од 162 човјека ишли за њим, на растојању од шездесетак корака, учини се да њихов „Франци”, та силуета широких и правих леђа, отмјеног официрског држања, укопана у седло свог мишићавог *Кулаша*, заједно са коњем потону у свијетлу плавет, преко тамног руба гребена, нагло и неопозиво, онако како одлазе они који се више неће вратити, и као што се прекине сан који више никада нећемо уснити.

Када његов коњ крочи преко руба сјене, коју је љубичасти мрак реско оцртавао тик до самог обода оштрог успона, сасвим као што океанско индиго оцрта брид острва и одијели га од тамних дубина, капетан Тракл од једном урони у заслијепљујући сјај. Заборави на своју чету, на све ове мучне четири године војевања. Притегну узде. Коњ застаде. Толико синхронно са његовом кретњом, да се не би могло рећи није ли, дјелић секунде прије команде, и сам стао опчињен чудом које се отворило пред њима.

Није то била обична висораван! Океан зелених таласа обасјан јутарњим сунцем блистао је до граница хоризонта. Сличан небеском острву, благо се њихао тај приказ чисте, јарке траве, и само се понеки далеки гребен, посијан бијелим стијењем, или лелујање ковила по благим обронцима, издвајало из океанског доживљаја, као бјеласање пјене са далеких таласа. Када му се вид привикну, капетан Тракл запази да се том утихлом сјајном пустоши осипају густе галаксије ливадског цвијећа — плавих огледала, језерца, тамнија и модрија од остале површине, што

Тракла подсјети на призоре које је гледао у Корнатима, на Јадрану, када под благим ударима маестрала, усред сивила намрешкане морске површине сличног набраној слоновској кожи, свјетлуцају глатке тамне пјеге мирног мора. Мало га изненади сазнање да му не смета потпуно одсуство било каквих трагова људи, цивилизације, историје. А онда му преко лица прелети онај фини унутрашњи осмјех који су његове љубавнице толико волиле. Изненади га јасна и као већ некада записана или прочитана мисао. *Да, оvdје без сумње нема ни Беча, ни Салцбурга, нема Венеције, ни Прага, Али ово и није човјеков свијет. Та сва четири елемента, што оvdје ипак раскошно царују, ова ширина земља висоравни, прозирни и рески ваздух њанине, кристално чисте воде поштока и искричавих језерца, и вајра овог вјечног Сунца, које царује над свиме и свима, сигурно су некако овако изгледали и прије настјанка људи. Како, то никада нећу знати. Али, ево знам сасвим сигурно како ће изгледати послије нашег настјанка!*

Површином тог безмјерног, ванвременског Океана, мирно и сигурно, као светац који хода по води, примицао му се поручник Мусил, командант извидничке патроле. Низ дуг, благ зелени талас, лијево, капетан угледа како силази четворка из патроле, истим мирним и сувереним светачким кораком, као у молитви или у сну.

Пошто је салутирао, поручник Мусил реско поднесе рапорт.

Све је у реду господине капетане! Нема трагова људи, ни било каквих стамбених објеката, зидова, ровова или доказа људског присуства.

А онда дозволи себи коментар:

Све ми изгледа несћварно, ванвременско. Као да сам сав свој ирећходни животи сањао. Чини ми се да нас, оних прије овога, никада није ни било, као да зајраво никада нигдје нисмо ни били!

Капетан Тракл и поручник Мусил били су другови још са Војне академије. Оваква неформалност међу њима није била неуобичајена, а њихово пријатељство је одолело свим искушењима строге војничке субординације.

Слажем се, стјари мој. Иако бих додао да мене импресионира она друга, комјлементарна поентја: као да нас тек сада има, и као да смо ујраво стигли тамо гдје ћемо заувјек остјати. Из времена ирећосмо у вјечности, из мрака у свијело, из иривида у стћварности.

Францискус Тракл био је искусан војник. Један од три најбоља питомаца у генерацији на *Militarsiche Akademie*, он је имао све предуслове за брилијантну војничку каријеру. Рат га је изненадио и одложио те перспективе, али се сада, на домаку краја све могло опет покренути. Чак и убрзати јер, земљи ће, послије оваквог пораза, требати сваки способан човјек. Често обузет плановима о будућности, капетан се изненади неким осјећајем безбрижности, мира и готво потпуне индиферентности према било каквој помисли о планирању. Његова јединица повлачила се са Солунског фронта, из региона Кајмакчалана, послије дугих рововских борби. Мудрим одлукама, разумијевањем логике терена и одличним тактичким познавањима, капетан Тракл је спасио своју јединицу практично без губитака кроз три бескрајно дуге године војевања. Био се сасвим зближио са сваким човјеком, дијелећи њихове бриге, наде, интересовања и спове. У чети је имао једног професора филозофије, два сликара, четири музичара од којих једног композитора и једног виолинисту из *Wiener Filharmonische Orchestra*, два физичара... Сваки од њих имао је прилику да се изненади темељним поз-

навањима и инвентивности духа њиховог капетана, било да је се дискутирало о естетичким концепцијама Макса Планка. Једнако увјерљиво демонстрирао је Тракл дубоко разумијевање сликарства, посебно период *Quattrocenta* и *Cinquecenta*, као и опус Тицијана и Рафаела, док је финесе модерне музике познавао не само теоријски него и из прве руке. Францискус Тракл, наиме, владао је виолином тако добро да је у седамнаестој години био добио понуду да свира на Конзерваторију.

Него, капетан је умио да се постави и према сваком другом човјеку своје чете, без обзира на ниво образованости. Веселио се и лумповао са тројицом кројачких помоћника, причао масне шале са десетак фабричких радника, равноправно се носио са два професионална хрвача из своје чете. Рођен у Инзбруку, често је, од малена, путовао у Болзано, гдје су његови редовно зимовали, па је тако зарана беспрекорно научио италијански. Ту се, у својој петнаестој години, упознао и спријатељио са вршњаком, помоћником у хотелу у којем је фамилија Тракл редовно одсједала, по имену Мартин Лупино. Када је рат почео, у јединици Францискуса Тракла нашао се и Мартин, вјероватно на дискретну интервенцију самог капетана, о којој он није оставио никакав траг нити је у тему икада дотицао.

Тек, њихово дружење од тада није престало. И сада су били заједно. Мартин му је био додијељен као лични ађутант, а кроз ове три године њихово пријатељство прерасло је у ону ријетку врсту директног, готово инстинктивног и телепатског разумијевања. Једном се Мартин нашао на ову тему, примјетивши: „Негодна страна нашег разумијевања јесте у томе што ми заправо више не треба ни да разговарамо. Прво, зато што и тако знамо све што онај други мисли; друго, зато што ћућећи јасније изразимо сопствене мисли него када их преточимо у говор!”

Тракл се сјети овога. Тргу се из опчињеног ћутања. Погледом одабра један лијепо благо закошен обронак, природно уобличен и као саливен у готово завршен амфитеатар, окренут југоистоку. Војници су му били уморни од свакодневних маршева. Послије бескрајних мјесеци у каљугама кишних и снијежних ровова, јака доза сунца ће им добро доћи. Даде наредбу да се, чим пристигну, људима подијели следовање, и да им се да вољно пуна четири сата. Уобичајени распоред и режим страже, био је завршни дио наредбе коју поручник Мусил пренесе даље.

Entre nous, драги мој капетане, чини ми се да смо овдје у овој примордијалној регији вјечне тишине веома безбједни, безбједнији него да смо у нашој касарни у Линцу — рече поручник док су лагано корачали према мјесту изабраном за своје одмориште.

Мислиће на наредбу о њостављању страже? — упита капетан Тракл.

Да, мислим да би било какав разлог за њостављање страже, осим њавила службе, све и када би се нашао, био њраво чудо! — објасни Мусил.

Капетан Тракл се осмјехну: *Meine Lieber Hauptmann! Ја вјерујем у чуда. То је саставни дио мог њосла!*

Мартин Лупино, послини капетана Тракла, заузме мјесто уз свог претпостављеног. Иако Тракл у њихову комуникацију, никада није унијео ни највишу ноту субординације, чак ни када му је давао упутства пред другима, Мартин је према Траклу имао осјећање безграничног поштовања и чак, дивљења. Није можда, сасвим безначајан фактор била разлика њиховог социјалног статуса. Ако је и имала утједаја, та је чињеница своју

улогу одиграла само при првом сусрету — када је млади Лупино послужио чајем фамилију Тракл, угледне госте хотела у којем је Мартин био примљен за помоћника и повремено, келнера. Веома лијеп, складног раста, Мартин је био пргав младић, борбеног темперамента, и већ исто поподне он и нешто старији Францискус Тракл, жестоко су се такмичили у вратоломном спусту на најстрмијој скијашкој стази. Социјална баријера између ова два младића од тада је била потпуно избрисана. Ипак, све што је послје тога рекао или учинио Тракл, фасцинирало је Мартина, па је његово одушевљење за свог пријатеља нашло одличну формулу у њиховом службеном односу, не повријеђујући му сујету и не намећући му никакве изнуђене обавезе. Присност њихових душа остала је недирнута.

Сада је Мартин осјећао да његов пријатељ/капетан улази у неко сасвим посебно расположење какво до тада никада није показао. Нешто се збивало са Траклом. Нешто се збивало са њим самим, са свима њима у овом зачараном простору зеленог небеског острва, урођеног у плавет. Нешто се надвило над стотину шездесет људи удобно поваљаних у дубоку мирисну граву, уснулих сред цвијећа на обронцима оног природног амфитеатра, који је за одмор одабрао капетан, као заданог за сан што не треба да престане.

Постоје нека сјања, Мартине. Отпоче Тракл. Сјања која као да долазе ниојкуда. Падају на неки предјео као магла, обузимају људе иако да им мисли постојају густа, љељива слушања. Престијају сви планови, брише се свака разлика, ишчежава смисао. Капетан није гледао у Мартина. Поглед му је блудио далеко, фокусиран негдје у бескрају, можда који центиметар иза самог Божјег чела. Знао је да га Мартин разумије и боље него што сам успјева схватити своју мисао. У таквим приликама догађа нам се не оно што хоћемо, нишпи оно чему смо ижежили, него ујраво оно што носи једно икакво сјање у себи. Пријањамо уз ијај осјећај, одвајамо се од себе, преушћамо се нечему што је према нама равнодушно, а што нас одређује — као што се неки осунчан ијесај, без рошћања преушћам сумраку, не знајући и не ишћамјући што му он носи.

Тада нам се најлакше дешава и срећа и несрећа.

Ето, то ме сада обузима.

Завалени на удобној косини, подупрти леђковима, раскопчаних кошуља, босих ногу, да одморе ноге и прозраче обућу, спавали су Траклови војници. Од једном, док су се свуда около његови људи препуштали сунцу и овој надљудској љепоти, повремено још дријешећи ранце и развезујући пертле са тешких цокула, капетан спозна своју судбину. Иако је још стајао, он поново заборави на све што је претходило овом тренутку, као када се у сну, други сан спусти и меким крилом заборави прекрије и спавача и онај први сан.

Мартин, већ удобно полегнут наузнак, препустио се хипнотичкој снази небеске тинте преливене над овим јутром, јасне као да је канула из прве капљице Божјег пера. Изброја седам великих орлова како бешумно круже спиралом, уздижући се ка модром бездану што се као огромно звоно отварао над њима. Изгледало је да сваким новим кругом дријеше неку огромну врећу, везану невидљивим врпцама које носе у кљуновима; па из ње сипају хрпе златно жутог, енџијански модрог, бијелог, њежно ружичастог цвијећа, крупног као звијезде, и све то попут густих ројева пахуљица, нечујно прекрива забезекнуту пустош.

Сада разумијем оне њриче у којима се душа главног јнака крије у орлу. Тијело никада не би њрисијало да најѡсјиши овакву смртноносну љејошћу. Орао, ѡо је, душа која своју жудњу за бесмртношћу искушљује жрђивоањем свега шћо је лијејо. Јер, љејошћа мрије, ѡа се мора ѡлајшћиши живошћом.

Мартин ништа не одговори. Знао је да његов пријатељ, капетан Тракл, истовремено с њим гледа те орлове, који се удаљавају од величанствене алегорије овога свијета, и да не очекује коментар, него само изражава заједничку устрепталост пред оним што их обојицу потреса до дна душе.

На врху тиркизне косе, громада кули слична, боје маховине у сјени љешника — таман, пригушен одсјај зеленог, пропуштен кроз треперење угријаног мрког гранита; испод, неколико стијена свјетlucaју као љубичасти и ружичасти кристали. Ондје гдје коса прелази у зараван, разиграно пјене млазеви планинске ријеке и у непредвидљивим маховима, шибају дубоку усјеклину боје младог меса. Мартину се учини да то неки огромни коњ-зеленко, снијежно бијелим репом шиба по својим сапима, док чека свог јахача — цина, да му се баци у седло са уграбљеном вилом у наручју.

Цијелом том божанском висоравни без престанка, истиха, одјекивала је нека дубоко меланхолична симфонија; сјај тих Млијечних стаза истканих од цвијећа, уплетених у зелене валове травнате пучине, смењивао се у јасним акордима, са загаситим, мјестимично оцртаним сјенама високих осамљених стијена, као на каквом великом мртвачком вијенцу припремљеном за некога ко још није ту, али се очекује да га сваког часа донесу. Посвуда наоколо, нека притајена, стишана аура, титрала је претварајући видљиви свијет у узвишену егзистенцију.

Капетан Францискус Тракл уздахну и најзад леже у ту драгост цвијећа, као да лежи у Божјој руци.

Трже га нека нејасна слутња. Посвуда је притисла гробна тишина. Сунце, је било још високо и гријало је оном пријатном планинском топлином, која зрак оставља свјеж и лак за дисање. Његов изоштрен војнички инстинкт му је говорио да нешто крупно није у реду. Просто је могао намирисати опасност — а ово што је сада осјећао било је много више од опасности. Опет му дође она мисао о сунчаном предјелу који се, у смирај дана, препушта сумраку, као што се јагње препушта ножу. Осјећао је да је веома далеко од своје прошлости, од свега што је памтио, што му је било важно. Капетан Тракл схвати да више ништа не држи у својим рукама, да је некаква одлука донијета, да је та одлука заправо пресуда, и још да је та пресуда неопозива. И као да је баш наступио час да буде извршена.

Она материја његове душе — Европа! сасвим је ишчезла из најдубљег сјећања, издвојила се из њега и постала мање стварна од било које влати трве у коју је још био загњурен, лежећи непомичан, тек пренут из сна, а опет, изненада потпуно будан. Као што је ишчилила и чежња за женом, за друштвом, за чашом коњака. И мада је још могао да га такне и осјети, знао је да је чак и његов сопствени живот већ удаљен од њега, да је сличан далеком призору, преко којег превучемо руком и заклонимо га од нас самих. Копрена бешумне љепоте већ је падала преко њега и његових људи, прекривајући их и као двојећи их од овога свијета.

„Стражари су убијени!” — ово је викнуо и јасно осјетио истовремено, не знајући како то зна! Мартин поскочи на овај капетанов повик. Већ прекасно. Проломише се плотуни са свих страна. Францискус Тракл угледа своје људе како устају, пренути иза сна, и одмах падају назад у густу траву, у ковиље и цвијеће, погођени танадима што су фијукала посвуда. Дохвати свој карабин, прилеже уз неколико густих бусена, и поче осматрати. Пушке су грмиле без престанка, али се ни један од нападача није видјео. Амфитеатар, онако zgodан за сунчање, сада је постао кобна клопка по чијем ободу су заузели положаје невидљиви нападачи. Покушавајући се груписати, његови људи су устајали, трчали пар корака, или ни један, и падали, падали као снопље, падали као откоси. Чистина ливаде није нудила никакав заклон, ни најскромнији грудобран. Устати ту, значило је поставити идеална мета. Не устати, могло је значити да је пропуштена последња прилика за још једно суочавање са свијетом у усправном ставу и на сопственим ногама. Било је макар за кратко, безбедније лежати, али је ситуација захтијевала акцију а не пасивно лежање и чекање да стигне метак од невидљивих стријелаца.

Мало касније, постало је јасно да ни једно ни друго не утиче на крајњи исход. Траклови људи оглашавали су се све рјеђе, тек понеким пуцњем. Капетан је по звуку могао познати карабин сваког свог војника. „Ово је Херман! Ово сада, Томас! Од потока, то је Марчело! Мора да је ово био Вернер!” Пуцао је, наравно, и он. Био је свјестан чињенице да и његови војници познају звук његовог карабина. Првокласан стријелац, побједник многих војничких такмичења, капетан Францискус Тракл је помно трошио сваки пуцањ. Гађао је углавном у она мјеста са којих би се час прије, подигао облачић барутног дима, тамо гдје се, логиком конфигурације терен, могао крити нападач. Само два пута му се учинило да је последије његовог хица, пуцање са оних мјеста у која је гађао смјеста утихнуло; висока густа трава крила је истину о томе да ли је и он неком од невидљивих снајпериста, вратио равном мјером. Уз њега је, пар корака ниже, остао још само Мартин Лупино, и пуцао журно репетирајући.

У једном тренутку пријмети како тамне прилике хитро искачу из траве и мијењају положаје прилазећи све ближе, већ сасвим дубоко у њиховим линијама. Тракл упери свој официрски двоглед у једнога који је управо претрчавао брисаним простором. Хтјео је да буде сигуран да ће га погодити и чекао је да се човјек заустави на новом положају који ће он тачно лоцирати, макар пуцао и у мјесто у трави које би га могла скрити од очију али не и од метка. Указа му се оштро, суво лице горштака, са густим брковима. Ни поглед ни израз нису одавали ни бијес, ни лакомост, ни јаросну потребу за борбом, или ону озареност коју ствара жеља за подвигом. Пуцао је у брзом трку, као да извршава неку заповијед, али не обичну, војничку наредбу, већ више у трансу мирне ријешености. Као да извршава наређење добијено од судбине, усуда, као да је на задатку добијеном од анђела пропасти лично.

Тракл спусти двоглед и дохвати се пушке. Нико овдје никога не мрзи, помисли. Учини му се као да су сви они у пољу неке гравитације која је одређивала њихове поступке онако као што земљина тежа одређује путању тешке стијене која све пред собом ломи, руши и дроби, нијема и бесловјесна, не мрзећи никога и не хајући ни за чију пропаст!

Капетан спусти двоглед. Онај лик, изложен још само голом оку Францискуса Тракла, игледао је сада претјерано ситан и неочекивано удаљен. Познати снажни порив ловца одлучног да обори дивљач, толико драгоцен и за расног ратника, сасвим га обузе.

Мало се придиже изнад линије траве и опали. У истом трену, док му је у ушима још звонила јака његовог пуцња, капетан Францискус Тракл осјети врео удар посред прса, наглу топлину у образима, шум у ушима. И сасвим благу малаксалост.

Меко, више као да се спушта него што пада, врати се капетан опет у ону топлу сласт мирисне траве. Задржа се на једном кољену. Лице му дотаче ковиље које га је лелујаво миловало, већ сасвим до његових очију. Спусти и друго кољено на земљу. Још је држао свој карабин, награду са свеармијског такмичења одржаног у Грацу 1912, у љето, некако баш у ово вријеме, можда баш на данашњи дан, прође му кроз главу, и живо му дође пред очи тај тренутак, то док је из руку пуковника Штала примао овај исти карабин, а она слатка *madchen* Паула му се осмјехивала сјајних очију, златне косе, сњежно бијеле блузе и хаљинице са трегерима црвеним као шумска јагода, стојећи у првом реду, у средини својих драгих и веома уважених мама унд папа, који ће му постати, већ у јесен те исте године, таст и ташта, и сви му срдачно и срећно аплаудирају...

Капетан Францискус Тракл рашири руке као никада прије, толико да се изненади и сам; као да су сасвим од гуме, или без костију и лигамената, његове раширене руке на његове очи истезале су се све даље, преко граница овог бојишта, и као од шале досезале до самог хоризонта који би, учини му се, само да је хтјео, могао лако обгрлити. Осјети да је некуда кренуо, да се овако одлази из сопственог живота.

Сада, још увијек је могао све што би усхтјео. Уснама њежно такну усне своје драге, знајући истовремено да тај осјећај више неће поновити, ни замијенити ни једним другим. Сва се осјетност постепено гасила, обамрла, као када трне рука налакћена у премек јастук. Као да је обуставио сопствени живот, а опет, имао је довољно присебности да запази, у чуду, како сасвим јасно прати све даљи лет оних орлова, реско оцртаних у таквој прозирности неба, као да је из њега исисан и сам вадух.

Зачуди се посебно, што упркос све јачег осјећаја да и сам тоне у небесни бездан, и да је већ постао једна од оних ситних, далеких тачака у које су се претворили орлови, ипак савршено јасно, из непосредне близине, тик до очију, гледа цвјетне латице модрог енџијана, златасти одсјај планинског љутића, густу букет небеског гласника што је као икебана пробио кроз бусен маховине, и што још сасвим јасно препознаје продорни, горки мирис чемерике.

Капетан Францискус Тракл схвати да му се то изненадно надошла чежња за будућношћу суочила са наглим открићем да ће ту, у овој предивној ливади, ускоро лежати мртав! Или да већ лежи...

Сви осјећаји кроз које је знао своје тијело, радост, бодрост, глад, страст, жеђ, ишчезли су као што истиче гној из притиснуте ране. Осјетио је како слаби нагло а безбрижно, као што лептири слабе у рану јесен.

Помисли да су му се чула изоштрила преко сваке схватљиве границе, да грабе и обликују свјетло, мирисе, звуке... пуноћом и магијом којом се тајне скривене у земљи открију кроз крошњу процвале вишње. Муња удари у гиздаву круну априлске вишње што му се, тренутак прије,

била указала пред неким унутрашњим оком. Пресјече га страховито брит-ки осјећај бола. Учини му се да болу неће бити краја, да такав бол не може уминати до краја времена и свијета, толико је био гуснут, резак, као да је саздан од неке праматерије, која се никада неће распасти и коју ништа не може разорити.

Ни један бол не љраје дуже од живоїа! — сину му са олакшањем.

Недуго затим, бол се напречац стиша, и онда сасвим умину. Савршена, ослобађајућа снага увида да је живот прошао, уклони са капетана Францискуса Тракла терет свих других мисли.

Мартин Лупино је лежао иза једног великог камена, високо изнад бојишта, Ознојен, али неповријеђен још је прибирао дах док је нетремице посматрао мјесто катастрофе. Цијела јединица била је уништена. Сви његови другови били су мртви. Видио је када се капетан Францискус Тракл, његов драги пријатељ Франци, благо спустио у траву након што је прецизним пуцњем оборио једног нападача који се осмјелио да истрчи из склоништа. Сада је један од разбојника довикивао нешто на непознатом језику управо са мјеста на ком је капетан остао лежати. Сагнут у траву неко вријеме, разбојник се исправи и радосно, тријумфално поче махати Тракловом капетанском доламом. Свуда по бојишту, ходале су људске прилике, у тамној одјећи од грубог вуненог сукна, повремено се сагињући над мртвима. Свлачили су униформе са убијених, претресали им џепове, купили оружје и муницију, оном истом озбиљношћу, концентрацијом и индиферентношћу којом су до малочас и пуцали у њих. Изгледало је да су на радном мјесту и да обављају свакодневни посао од којег иначе живе.

Када се смрачило, Лупино је кренуо. Никада није открио куда је тажно бјежао на путу за Рестелицу. Памти да је био упао у неки процјеп толико тијесан да се неко вријеме сасвим помирио са идејом да ће ту, тако заглављен, и умријети. У тим страшним тренуцима, мислио је да осјећај тјескобе, страх од затвореног простора, вјероватно долази од сјећања на ужасе рађања. Онај који се родио, провукао се кроз најужи тјеснац кроз који ће се икада провријети, и ако је порођај био посебно дуг, човјеку је доста тунела, процјена и тијеснаца за цијели живот. Ипак, Мартин се некако искобелјао и касно у ноћ упао у то забито планинско село на висини од преко 1800 метара.

Примили су га први који су га нашли како тетура стрмим сокаком. Није ништа говорио, био му се одузео говор. Нису га гњавили питањима. Очигледно су виђали људе у сличној ситуацији. Вечерао је за истом софром са домаћином и преноћио у заједничкој соби у којој је спавала цијела породица. Сутрадан, док је сједио у чајцилници покушавајући да се споразумије са мјештанима, у једину сеоску чајцилницу су ушли неки од нападача. Да купе хране. Онај што је носио мундир капетана Францискуса Тракла, вођа пљачкаша, пришао му је пријазно се смијући и пријатељски га потапшао по рамену. Чак му је дао и три златника.

Нишїа личнo љроїїв никога. Ово ми је љрoсїо занатї. Од їога живим. А овако се не живи ни лако, ни дуго. Када си сада љреживио, живјећеш їи. Свакако ћеш и мене надживјеїи. Ево їи їири дукаїа. Да їи се нађу. За сређу. И да ме се сјеїиш кад дознаш да ме нема.

Па је бучно смијући се одјахао са три прагиоца. У седлу и на коњу капетана Францискуса Тракла.

Све је ово касније разумио Мартин. Остао је цијеле три године у Рестелици. Радио је као сеоски кувар. И данас су сачувани неки његови рецепти. *La cucina Italiana di Restelica* — понекад се смијао Мартин, објашњавајући намјерницима каква су то чудна јела које нико од њих никада прије није ни видио ни окусио. Али, мјештани, Рестеличани, брзо су се навикли и прихватили неке његове специјалитете, ипак трежаћи највише своја номадска, овчарска јела.

Додао је Мартин и да је напад цијела три дана потајно их пратећи, планирао један злогласни разбојник са 38 људи. Не би се одлучио напасти да му се нису одавале још двије армијске чете — укупно 94 човјека, којима је претходно морао дати ријеч да ће подијела плијена бити строго према броју бораца, једнака по човјеку. Засједа је направљена у оној удолини, затвореној Црним Каменом, мало изнад Веселове Планине и Менуглове Куле, на самој међи Рестеличког синора, простртој на око 2200 метара надморске висине, окруженом, и као овјенчаом са неколико снажних бистрих извора. Ова дубодолина до тада није имала имена, већ се само звала Рупа, али је већ од слиједећег љета постала позната под именом „Аустријске главе”.

Увијек у журби, стално гоњени, са војним и жандарским потјерама за петама, разбојници нису ни покушали сахранити побијене. У својим редовима имали су једног погинулог (Мартин је био увјерен да је то био управо онај у ког је капетан Тракл пуцао у тренутку у ком је и сам био погођен), којег су на брзину закопали близу једног извора (да му душа не буде жедна!), и четворицу рањених, које су размјестили у селима региона Љуме, гдје су имали своје јатаке. 162 човјека, дакле читава чета минус он сам, Мартин Лупино, остала су у трави и цвијећу, на располагања звјерима, птицама и оном постепеном органском распадању.

Ријетки намјерници, углавном овчари, дуго су избјегавали то мјесто. Тек послвије неколико година одважили су се ријетки међу њима, да прођу кроз предјео покривен већ побијелелим и разбацаним костима, одвраћајући поглед у страну кад год би у густој трави или сред бујног цвијећа, угледали коју људску лобању.

Стада ипак нико није тамо напасао, а топоним Аустријске Главе од тада је означавао мјесто којим се иде само у крајњој нужди, и тада журно, без ријечи, пун смјерне побожности.

Када је зарадио нешто новаца и када су вијести о стабилизацији ситуације стигле и у Рестелицу, далеку и саму, Мартин је направио велики ручак за цијело село, поздравио се са људима и рекао да се враћа кући, у Италију. Болцано је Мартин чека са стрепњом. Загрлио се у мислима са свим оним драгим мјестима на којима је друговао са Францискусом Траклом, препун чемера што му се отворио под срцем при помисли да су то сада мјеста на којима његовог капетана више нема и неће га никада бити. Није хтјео да се запосли у оном истом хотелу, а недго послвије, преселио се у регион Абуруза и Марема, из два разлога. Најприје, да би избјегао сусрет са родитељима и супругом Францискуса Тракла; осјећао је да његов пријатељ и капетан, не би волио да се икада дозна било шта изван службеног дописа који су свакако већ добили: НЕСТАО!

Друго, фасцинантна енергија оних предјела учинила му се толико важним фактором њихове заједничке судбине, да је вјеровао како неми-

новни сусрет са Францискусом Траклиом и свим својим тамо погинулим друговима, може да се оствари само на неком мјесту приближне љепоте. Централна Италија са Гран Сасом била му је најсличнија.

Имао је два сна, који су се често понављали, и о којима је записао пар редака.

Сан први: *Угледах је, њамо крај водопада, лијећу и кобну, како стијоји и зазива, као што ова вијка, висока смртоносна пичурка у мајској роси. У Дервишко Теке чекаћу ње, рече. А њод храсћом јездила је на коњу доратију. И обрех се одједном, сред ње пусће, њешке косе, као кад човјек стијући у густии мирис шумског њла ѡрећуног ѡајног биља штоо ниче.*

О смислу тог записа могло се нешто докучити кроз податак да је на адресу Мурсела, чија је лијепа ћерка дуго одбијала да се уда, дуге године редовно стизала непозната сума из неке стране земље.

Сан други:

Једном видио, цијели живоћ сањам!

У главама им снови о Крочеу и Хегелу, лебде им слике Рафаела и Тицијана, Микеланђела и Леонарда... и долазе велики медвједи, и нечујне вучје сјене, ихтире лисице, и гракћу гавранови и моћним крилима лейтејају орлушине и кружи брадфан сури! И кидају стиранним вилицама Њуџинове теорије и дробе скулптуре Давида и варе у разједајућим киселинама фреске са зидова Сикстинске Капеле, циједе им се боје ренесансних мајстора са крвавих кљунова, а Pico della Mirandola одлијеће у ућроби бјелоглавог суја. Једном видио, цијели жицвоћ сањам. И знам да ње звијери и ићичурине муку муче, да би да ѡроговоре, да себи олакшају, знам да им ѡред очима изнебуха, или у сну, ѡри ѡарењу или усред лова, заиграју ѡлаћина сликара, кијови, формуле и стиранце многих књига. Чујем оно штоо они чују, у ушима ми одјекује док се Хегел и Леонардо оглашавају њиховим риком и урликом, гракћанњем и кријешћанњем, кроз медвјеће раље и вучје чељустии, кроз лисичју њушку, кроз рожнаћии кљун гавранова и орлушина. А сћаса нам нема, ни ѡмоћи њима, осим ако не одем ѡамо. Јер само ја могу разумјетии ѡај немушћии језик душа ѡрећворених у звјерад... И онда идем ѡамо и скућљам остћаћке ѡих слика и књига, фрагментее крикова и музике, ѡа их враћам у музеје, на ѡостоља, у библиотеке, све је на своме мјестју ѡоново, и сви су оћетћ живи, и рукују се са мном, ѡа одлазе некуд да се мирно насћавају, а живоћииње и ићице ме благосћљају и весело шћекћу, и гракћу и радосно се оглашавају само на својим језицима.

Па се онда будим. И онда будан видим ѡо све, сасвим истћо.

О пуном смислу овога записа, уистину, само би Мартин Лупино могао рећи праву ријеч. Оба записа добио је онај исти Мурсел поштом, много година касније и, у недоумици шта би могли значити, затурио их у процјеп између два камена, у зиду једног бачила, када су у касну јесен са стадима кренули на зимовање, кући у Рестелигу, ударивши уобичајено, дужим путем преко Дедел-бега и Зендел-бега, заобилазећи у широком луку Аустријске Главе.